
Ekonomija brez vrednosti ali z njo

Author(s): France ČERNE

Source: *Urbani Izziv*, No. 18, VREDNOTE IN VREDNOTENJE (december 1991 / December 1991), pp. 9-10

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180672>

Accessed: 30-10-2018 13:17 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

France ČERNE

Ekonomija brez vrednosti ali z njo

Čeprav bi hoteli ekonomisti imeti **ekonomijo kot vedo brez vrednostnih sodb**, kot objektivno - pozitivno, eksaktno vedo (podobno kot so npr. naravoslovne vede), pa brez vrednosti le nekako ne moremo iz dveh razlogov:

1. ker se gospodarstvo pojavlja v znanstvenem spoznanju v obliki abstrakcij, ki so v individualnem, konkretnem pojavljanju raznovrstnost tistega, kar vsebuje abstrakcija, in
2. ker je predmet ekonomije sam po sebi relativnosten - z različnih strani različen - tako za človeka kot za družbo (to sta tudi razloga za toliko smeri in šol v ekonomski teoriji). S tega vidika se vrednost nenehno vrača v razprave ekonomistov teoretikov, ne glede na to, da ekonomijo kot čisto vedo definiramo kot le vedo o različni uporabi (alokaciji) alternativno uporabljivih, redkih ekonomskih resursov.

Porajanje t. i. **vrednostnega problema** lahko razložimo s samim osebnim zanimanjem ekonomistov za nekim stanjem v gospodarstvu (oddelno ali globalno), ki bi bilo v celoti optimalno (kot "prvo najboljšo"), čeprav samo "iskano" vrednost vsebinsko in metodološko različno razlagajo.

- **Vrednost** se najprej pojavlja kot **neki smoter ali cilj gospodarjenja**, tudi kot izhodišče za odločanje. Že pri **Aristotelu** kot prvem razpravljalcu o dihotomiji ekonomije, deleč jo na ekonomiko in hrematistiko, najdemo sodobni vrednostni problem, kaj je ciljna vrednost produkciranja: ali dobrine kot uporabne vrednosti ali menjalna vrednost, to je denarna korist oziroma dobiček. Okrog tega problema se je vrtela celotna srednjeveška sholasika, ki je proglašala hrematistiko celo za greh. S tem problemom se ukvarjata

prva znanstvenika ekonomije **Adam Smith** in **David Ricardo**, ko iščeta neko objektivno, standardno mero za vrednost, ki naj bi bila delo (za Ricarda tudi žito), na podlagi česar je **Karl Marx** izoblikoval svoj famozni zakon vrednosti.

asoma se je problem vrednosti zširil še na drugi dve vprašanji: na erilo za menjavo ter merilo za neko objektivno in "pravično" delitev producirane vrednosti oziroma dohod-

S tem pa ni bilo konec iskanja neke "prave" vrednosti. **Neoklasiki**, ki nasprotujejo neki objektivni delovni ali proizvodni vrednosti, proglasijo končne potrebe kot smisel gospodarjenja in koristnost ali stopnjo zadovoljstva v uživanju dobrin kot najvišjo, subjektivno vrednost, ki da vlada nad vsemi gospodarskimi procesi in je podlaga za vse odločitve.

Seveda je **vrednost** potrebna tudi pri **merjenju gospodarskih učinkov**, pa s tem tudi kriterij za delitev dohodkov lastnikom redkih ekonomskih resursov. Medtem ko klasiki uporabljajo za to nekako dvoje meril: delovno vrednost in produkcijske stroške oziroma naravno ceno, pa sodobna ekonomija opušča takšno iskanje "absolutne" vrednosti kot nekakšne kategorije, ki jo določajo mehanične newtonovske sile (kot neka nevidna roka). Novejša teorija izhaja namreč od pojma gospodarskega ravnotežja kot najboljšega ("ovrednotenega") stanja. Na ta način skuša razviti bolj znanstveno teorijo "vrednosti", brez neke vnaprej izdelane standardne mere vrednosti. Kot (vrednostno) najboljšo razume isto stanje, ko so vsi mikroodločevalci nevtralni (indiferentni) do kakršnega koli nadaljnega spreminjanja odločitev. Kar bi bil nekakšen posreden

dokaz (po Benthamu), da smo dosegli največjo srečo največjega števila, za kar pa ni potrebno nobenega vnaprej formuliranega merila. Ideja nainreč je, da pripeljejo same tržne gospodarske sile slej ko prej do takšnega optimalnega stanja, ki ga ni mogoče izboljšati, ne da bi bil zaradi tega nekdo na slabšem.

Rodila se je t. i. **Paretova teorija optimalnega stanja** (ophelimité), ki dobiva geometrijsko obliko transformacijskih in indiferenčnih krivulj, izokoste, premico cene in dohodka oziroma obliko marginalnega (infinitesimalnega) računa, ki naj bi nudil "wertfrei" metodo za analizo najbolj zaželenega stanja, kot neke vrste "summum bonum".

Tako se je razvila posebna veja ekonomije, ki jo imenujemo **teorija ekonomske blaginje**, ki naj bi razvila objektivni (matematiziran) analitični aparat za najboljše rešitve, ne da bi uporabljali bodisi teorijo objektivne (delovne) vrednosti ali pa teorijo subjektivne (koristnostne) vrednosti.

Temeljna teza je, da je vrednostno nevtralno najboljše tisto stanje, ko dosežemo idealno mikro- in makroravnotežje, katerega ni mogoče spremeniti, ne da bi bil zaradi tega nekdo na slabšem. "Vrednostno" je dovoljena le takšna sprememba, ki ali omogoča vsem spremembo na bolje ali pa da tisti, ki so na boljšem, kompenzirajo zmanjšanje zadovolj-

stva tistim, ki so zaradi sprememb na slabšem in še ostanejo sami na boljšem.

Kakor je **ta teorija** navdušila in še navdušuje mnoge ekonomiste, je pa napravila **dve veliki napaki**:

1. ravnotežje tolmači statično, kot da je ekonomija nevtralna tehnična ali anorganska veda, kot da ni tudi družbena in humanistična veda, in
2. da takó doseženo globalno ravnotežje v gospodarstvu obsega hkrati tudi vsa parcialna ravnotežja in da so tudi vse celice gospodarstva v ravnotežju. Skratka, predpostavlja, da obstoja svet popolne konkurence, ki je brez tržne asimetrije, brez monopolov, brez negativnih eksternalij; da mehanizem trga ne pozna nobenih pomanjkljivosti, da obstajajo popolne informacije o sedanjih in prihodnjih dogajanjih oziroma da ni negotovosti, napak in tveganja.

Takšno, rekel bi, **mehanično-matematično, perfekcionistično pojmovanje dosedanjega optimalnega stanja** je seveda nezadovoljiv uporabnostni instrumentarij, zlasti za gospodarsko in poslovno politiko, ki morata reševati konkretna stanja z različnimi vrednotenji različnih osebkov in segmentov družbe, ki med seboj ali sodelujejo ali pa so v konfliktu. Zaradi vsega tega prihaja v poslednjem času vse bolj do "vdora" drugih neekonomskih disciplin v ekonomsko odločanje, v obliki nove dinamične systemske, informatizirane, societalne teorije, ki skuša reševati konkretne probleme modulske, s simulacijskimi, interakcijskimi itd. postopki.

Ne glede na vse te poskuse **poznanstvenja problema vrednosti** pa menim, da ostaja in bo še ostal izhodiščni aristotelški problem, kaj je pristni, izhodiščni smoter in merilo produciranja oziroma gospodarjenja, rešitev, od katere naj bi bil tudi odvisen "meter" za neko pravično in spodbudno delitev. Še posebno, če sprejmemo definicijo ekonomije po Schumacherju: "as if people mattered".

Prof. dr. France Černe, dipl. ekon.,
Ekonomski fakulteta, Ljubljana.

